

KÄSKKIRI

Tallinn

Kuupäev digiallkirjas nr 1-1/1

Arheoloogilise leiukoha määramine

Muinsuskaitseaduse (edaspidi *MuKS*) § 25 lg 3, § 26 lg 1 ja lg 2 alusel:

- 1. Määratakse arheoloogiliseks leiukohaks maa-ala Jõgeva maakonnas Jõgeva vallas Laiusevälja külas Altveski (KÜ 24804:001:0188) katastriüksusel ning Palupere külas asuvatel katastriüksustel; Jaanikalda (KÜ 24801:001:0789); Jaaniääre (24801:001:0791) Järve (KÜ 24804:001:1930), Lossivälja (KÜ 24801:001:0787); Oti (KÜ 24801:001:0788); Välja (KÜ 24804:001:2480).**
- 2. Kehtestan arheoloogilise leiukoha maa-ala piiri vastavalt kaardile (käskkirja lisas 1).**
- 3. Maa-ala omanikul või valdajal on kohustus arheoloogilises leiukohas teha arheoloogiline uuring enne ehitamist, teede, kraavide ja trasside rajamist ning muid mulla- ja kaevetöid. Uuringu vajaduse ja ulatuse määrab Muinsuskaitseamet lähtuvalt kavandatud tööde iseloomust ning mahust.**
- 4. Muinsuskaitseamet kannab arheoloogilise leiukoha andmed kultuurimälestiste registrisse ja andmed edastatakse riigi maakatastrisse.**

Otsuse peale on 30 päeva jooksul võimalik esitada vaie Muinsuskaitseametile haldusmenetluse seaduses sätestatud korras või kaebus Tallinna Halduskohtusse halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras.

I. Asjaolud

- 1.1. MuKS § 25 lg 1 kohaselt on arheoloogiliseks leiukohaks maa- või veeala, kust on leitud arheoloogilisi leide, inimluid, ajalooliste ehituskonstruksioonide jäänuseid või muid arheoloogilisele kultuurikihile osutavaid elemente ja mis võivad neid elemente jätkuvalt sisaldada. MuKS § 24 lg 1 kohaselt on arheoloogiline leid maasse, maapinnale, ehitisse, veekogusse või selle põhjasetetesse ladestunud või peitunud arheoloogiline, sealhulgas ajaloolise, kunstilise, teadusliku või muu kultuuriväärtusega inimtekkeline ese või esemete kogum, millel ei ole omanikku või mille omanikku ei ole võimalik kindlaks teha.**
- 1.2. Muinsuskaitseametile teadaolevalt on 2024. aastal arheoloogilise leiukoha maa-alalt korduvalt käidud leide otsimas. Otsijateks on olnud otsimislooga otsinguvahendite kasutajad, kes on Muinsuskaitseametile esitanud nõuetekohased otsinguteavitused ja aruanded ning andnud üle kultuuriväärtusega leiud. Lisaks neile on antud piirkonnas**

teateid ebaseaduslikest otsingutest, kus otsijatel puudub otsinguvahendi kasutamise ja tihti ka maaomaniku luba; pole esitatud teavitust ega otsinguaruannet kultuurimälestiste registris ning ei anta üle kultuuriväärtusega arheoloogilisi leide. Nendest juhtumitest on pisteliselt Muinsuskaitseametile teavitanud otsinguvahendi loaga otsijad.

- 1.3. Arheoloogilise leiukoha alalt on leitud ja Muinsuskaitseametile üle antud mitmeid rauaaja lõppu ning kesk- ja varauusaega dateeritavaid esemeid, sh sõrmused, käevõrud, hoburaudsõled, ripatsid jm ehted ja nende katked, vööosad, naastud, kaaluvihad, spiraaltorud, savinõu killud, kuulid, rauašlakk, relvastusega seotud esemed (nt mõõgatupe otsik) jne. Arheoloogilisi esemeid on leitud nii maapinnalt ja kuni 30 cm sügavuselt. Tähelepanuväärselt on paljud Altveski kinnistult leitud esemed põlenud (nt sulanud vasesulamist esemed), mis viitavad võimalusele, et selles piirkonnas asub I aastatuhandel kasutatud põletusmatusega kalmistu, mis võib olla aastate jooksul laiali küntud.¹
- 1.4. 2021. aastal koostas arheoloog Sander Jegorov eksperdihinnangu², milles analüüsis Otiaru paisjärve loodekülgelt leitud viit sulanud pronkseset. Nende seast tuvastati üks 12.–13. sajandist pärit põlenud vööehte ots ja võimalik hilisrauaaegne ripats.
- 1.5. 27.09.2021. tegi Muinsuskaitseamet Altveski kinnistul paikvaatluse, mille käigus leiti kaks kivieset. 2021. koostas arheoloog Maili Roio eksperdihinnangu³, milles tuvastas, et üks kiviese on laastotskõõvits ja laastnurkuurits ning teine kildotskõõvits, mis pärinevad varamesoliitikumist (9000–7000 eKr).
- 1.6. 24.04.2024 käisid Altveski kinnistul asuvat leiukohta vaatamas Muinsuskaitseameti arheoloogid, et uurida, kas leiukohas on säilinud võimalik rooma rauaaegne matmispaik ja kiviaja asulakoht.⁴ Uuringute käigus leiti muuhulgas üksikuid luuleide, mis viitasid matmispaiga olemasolule. Kiviaegse asulakoha jälgi uuringutel ei avastatud.
- 1.7. Muinsuskaitseameti 2024. aastal korraldatud uuringud näitasid, et maa-alal võib kultuuriväärtuslikke leide ja kultuurikihti jätkuvalt esineda, mistõttu on oht, et otsinguvahendi kasutajad leiukohast ka edaspidi leide eemaldades kahjustavad kultuurikihti.

II. Menetlusosaliste ja kaasatud isikute arvamused

- 2.1. 14.11.2024 saatis Muinsuskaitseamet arheoloogilise leiukoha määramise eelnõu tutvumiseks ja arvamuse avaldamiseks Jõgeva vallavalitsusele, Elering AS-le, Elektrilevi

¹ Niinesalu-Moon, M. 2024. Eksperdihinnang 2021. Aastal Jõgeva maakonnast, Jõgeva vallast, Laiusevälja külast, Altveski katastriüksuselt (24804:001:0188) saadud leidude kohta. Link eksperdihinnangule: https://register.muinas.ee/ftp/Arheoloogia/31204_Laiusev%C3%A4lja_Niinesalu-Moon_2024_EH.pdf

² Jegorov, S. 2021. Eksperdihinnang Jõgeva valla, Laiusevälja küla 2020. aasta novembris saadud leidude kohta. Link eksperdihinnangule:

https://register.muinas.ee/ftp/Arheoloogia/31204_J%C3%B5gevamaa_Laiusev%C3%A4lja_ASamarin_SJegorov_2021_EH.pdf

³ Roio, M. 2022. Tulekivist esemed Jõgevamaalt Jõgeva vallast Laiusevälja külast Altveski kinnistult. Eksperdihinnang. Link eksperdihinnangule:

https://register.muinas.ee/ftp/Arheoloogia/31204_Laiusev%C3%A4lja_Roio_2022_EH.pdf

⁴G.-K. Lutter, M. Roio, R. Kangro. 2024. Arheoloogiline uuring Jõgeva vallas Jõgeva maakonnas Laiusevälja leiukohas. Link aruandele:

https://register.muinas.ee/ftp/Arheoloogia_MKA%20uuringute%20aruanded/31204_Laiusev%C3%A4lja2024_a_ruanne.pdf

OÜ-le, Maa-ametile, Põllumajandus- ja Toiduametile, Transpordiametile ja eraomandis olevate kinnistute omanikele.

- 2.2. 18.11.2024 saatis Välja kinnistu omanik täpsustavad küsimused selle kohta, milliseid leide on Välja kinnistult (KÜ 24804:001:2480) avastatud, kuidas mõjutab arheoloogiliseks leiukohaks määramine maa-ala väärtust, kas senine põllupidamine võib jätkuda ja millised kohustused maa-ala omanikule lisandub. 20.11.2024 vastas Muinsuskaitseamet, et maa-alalt on leitud nii hilisraua-, kesk- kui ka uusaegseid esemeid ja esemete katkeid, sh rõivastuse osi ja ehteid. Kuna Välja kinnistul saab jätkuda senine maakasutus, siis leiukoha määramine ei mõjuta maa-ala väärtust. Amet täpsustas, et arheoloogilise leiukoha alal tuleb edaspidi uute kaeve- ja pinnasetööde kavandamisel esitada Muinsuskaitseametile vähemalt 30 päevase etteteatamisega tööde tegemise taotlus. Lisaks peab arheoloogilise leiukoha omanik teavitama ametit leiukoha rikkumisest või ohust selle säilimisele.
- 2.3. 19.11.2024 andis Jõgeva Vallavalitsus teada, et vallavalitsusel ei ole vastuväiteid maa-ala arheoloogiliseks leiukohaks määramise kohta.
- 2.4. 25.11.2024 vastas Põllumajandus- ja Toiduamet, et neil puuduvad vastuväited arheoloogiliseks leiukohaks määramise kohta. Ühtlasi juhiti tähelepanu, et leiukoha maa-alal asub tihe dreanaživõrgustik, mille toimimisest sõltub ka naaberkinnisasjadel asuva dreanaživõrgu toimimine ning Laiuse jõe puhul on nimetatud lõigus tegu riigi poolt korras hoitava ühiseesvooluga. Eelnevast tulenevalt peab piirkonnas olema võimalik teha maaparandushoiutöid. Arheoloogiliseks leiukohaks määramine ei tekita takistusi dreanaživõrgustiku rajamisel ja korrashoiul, kuid igasugune kraavide ja trasside rajamine ning mulla- ja kaevetööd eeldavad muinsuskaitseliste uuringute tegemist enne töid.
- 2.5. 29.11.2024 tegi Elering AS ettepaneku täpsustada eelnõu peatükis 3 käsitletud arheoloogiliste uuringute tegemise kohustust juba väljastatud ehituslubadele ja -teatistele. Täpsemalt, kas pärast maa-ala arheoloogiliseks leiukohaks määramist laieneb arheoloogiliste uuringute tegemise kohustus ka juba väljastatud ehituslubadele ja -teatistele. Muinsuskaitseamet arvestab Elering AS ettepanekuga ning täpsustab peatükis 3 esitatud tingimusi.

III. Leiukoha määramise põhjendus

- 3.1. Arheoloogilise leiukoha leiud jagunevad kolmeks, mis viitavad maa-ala mitmekihilisele ajaloole:
 - 3.1.1. kaks varamesoliitikumil (9000–7000 eKr) kasutusel olnud tööriista, mis viitavad võimaliku kiviaegse asulakoha olemasolule Altveski kinnistul ja selle lähiümbruses;
 - 3.1.2. peamiselt põlenud ja deformeerunud vasesulamist esemed ja esemekatked, mis üheskoos leitud põlenud inimluude fragmentidega näitavad I aastatuhandel, tõenäoliselt rooma rauaajal kasutatud matmispaiga olemasolu Altveski kinnistul;
 - 3.1.3. eriaegsed metallesemed ja esemekatked Otiaru paisjärve põhja- ja idaküljelt: sulanud metallesemed, vööosad (naastud, vahelülid), hoburaudsõled, ehted ja nende katked (kuljused, ripatsmündid, sõrmused, käevõrud, kee osad, noakujulise ripatsi

katke ehtenõel), varakeskaegne kotilukk, nõöbid, naast, vaseplaat, rõngas, vasesulamist esemete katked jne. Nende põhjal saab järeldada, et maa-alal on asustuskihti alates nooremast rauaajast (noakujuline ripats, ehtenõelad) kuni uusajani välja (vöösirgad, ripatsmündid, nõöbid).

- 3.2. Arheoloogiline leiukoht kehtestatakse, kuna maa-alalt on leitud arheoloogilisi leide ning arheoloogilisele kultuurkihile osutavate ajalooliste allikate ja maa-alal tehtud arheoloogiliste uuringute ning maastikuanalüüsi põhjal võib see neid jätkuvalt sisaldada. Arheoloogilise leiukoha määramine annab võimaluse maa-alal toimuvate mulla- ja kaevetööde käigus saada piirkonna varasema asustusloo kohta lisainfot, sh arheoloogilise kultuurikihi iseloomu ja ulatuse kohta. Ühtlasi loob arheoloogiliseks leiukohaks määramine eelduse senise aktiivse otsinguvahendi kasutamise lõpetamise maa-alal ja veel säilinud arheoloogilise kultuurikihi lõhkumise metallesemete välja noppimisel.
- 3.3. Leiukoht asub Altveski (KÜ 24804:001:0188), Jaanikalda (KÜ 24801:001:0789); Jaaniääre (24801:001:0791) Järve (KÜ 24804:001:1930), Lossivälja (KÜ 24801:001:0787); Oti (KÜ 24801:001:0788); Välja (KÜ 24804:001:2480) kinnistutel ligi 17,96 ha suurusel alal. Leiukoha piiride määramisel lähtuti nii arheoloogiliste leidude leiualadest, katastripiiridest kui ka maastikuloogikast.
- 3.4. Katastriüksused, millel leiukoht asub, on kasutusel maatulundusmaana.
- 3.5. Maa-ala arheoloogiliseks leiukohaks määramisega seatavad piirangud ei muuda seal paiknevate kinnisasjade senist sihtotstarbelist kasutamist võimatuks ega raskenda seda oluliselt, mistõttu ei ole käskkirjaga kehtestatavate kitsenduste puhul tegemist omandiõiguse intensiivse riivega. Arheoloogiliseks leiukohaks määramisel hakkab maa-alal kehtima otsinguvahendi kasutamise keeld. Samuti tuleb juurde kohustus teavitada Muinsuskaitseametit kaevetöödest maa-alal.
- 3.6. Arheoloogilise leiukoha säilimise tagamiseks peab igaüks rakendama ettevaatusmeetmeid ning isik, kelle kinnisasjal arheoloogiline leiukoht asub, peab viivitamatult teavitama Muinsuskaitseametit leiukoha rikkumisest või ohust selle säilimisele ning leiukoha asumisest kinnisasjal selle valduse üleandmisel rendi- või muu selletaolise suhte alusel. Arheoloogilise leiukoha piiresse jääva kinnisasja võõrandamise leping või asjaõigusega koormamise leping peab sisaldama sellekohast sätet viitega arheoloogiliseks leiukohaks tunnistamise õigusaktile.
- 3.7. Muinsuskaitseamet võib arheoloogilise leiukoha suhtes, kus on tuvastatud arheoloogilise kultuurikihi olemasolu, algatada kultuurimälestiseks tunnistamise menetluse. Amet lõpetab kaitse arheoloogilise leiukohana, kui leiukoht tunnistatakse seaduses sätestatud korras mälestiseks või kui leiukoht on läbi uuritud ja arheoloogilisele kultuurkihile osutavaid elemente ei ole enam säilinud.
- 3.8. Arheoloogilises leiukohas kehtib otsinguvahendiga otsimise keeld, välja arvatud MuKS § 29 lg 2 sätestatud korras. Kuna piirkonnas on arheoloogilisi leide varasemalt otsinguvahendi abil otsitud ja leitud, on olemas suur tõenäosus, et seda tehakse ka tulevikus. Arheoloogilise leiukoha määramisega keelustatakse maa-alal edasine otsinguvahendi kasutamine ja sellest tulenevalt piirkonna rüüstamine, st arheoloogiliste leidude eemaldamine maapinnast oma algsest leiukontekstist. Leidude eemaldamisel pinnasest ilma kultuurikihti arheoloogiliselt uurimata ei ole võimalik hinnata, kas tegemist on kohaga, millel on arheoloogiamälestise potentsiaal, st ei ole võimalik näha seoseid

leidude ja kunagise inimtegevuse vahel kogu selle mitmekesisuses ning teaduslik informatsioon inimkonna ajaloo ja inimese suhte kohta looduskeskkonnaga läheb kaduma.

- 3.9. MuKS § 26 lg 1 sätestab, et arheoloogilise leiukoha määramisega on võimalik vajadusel piirkonnas rakendada ennetava meetmena uuringukohustust enne ehitamist, teede, kraavide ja trasside rajamist ning muid mulla- ja kaevetöid. Pärast maa-ala arheoloogiliseks leiukohaks määramist hinnatakse uuringu määramise vajadust kõikide ehitus- ja kaevetööde puhul, k.a. siis, kui ehitusluba on väljastatud enne arheoloogilise leiukoha määramist. Uuringu eesmärgiks on tagada, et nimetatud tegevusega hõlmatud aladel ei läheks kaduma paigaga seotud oluline teave. Maaomanikule on planeeritud tööde tegemise ala uurimine enne tööde tegemist vähemkoormavam kui juba alustatud tööde peatamine arheoloogilise leiu ilmlemise tõttu (MuKS § 31, § 82). Uuringukohustust tasakaalustab õigus saada hüvitist, kui Muinsuskaitseamet on uuringud määranud.
- 3.10. MuKS § 25 lg 3 p 4 võimaldab vajadusel määrata arheoloogilise leiukoha uuringukohustusest leevenduse. Laiusevälja ja Palupere külades paikneval arheoloogilisel leiukohal uuringukohustust ei leevendata, kuna arvukalt arheoloogilisi leide on leitud maapinnalt või selle vahetust lähedusest.
- 3.11. MuKS § 25 lg 3 p 3 kohaselt tuleb alati enne tööde tegemist teha uuring, kuid olenevalt konkreetsest töö iseloomust ja täpsest asukohast, ei ole uuringute teostamine alati mõistlik. Samuti on oluline täpsustada, millist uuringu liiki rakendada. Muinsuskaitseameti poolt uuringu täpsema vajaduse määramine igal konkreetsel juhul tagab selle, et arheoloogiline kultuurkiht saab vähem kahjustada ning maa omanikule on see vähem koormavam, kui absoluutne uuringu tegemist kohustus. Maa-ala omanikul või valdajal on võimalus esitada taotlus Muinsuskaitseametile (info@muinsuskaitseamet.ee) vähemalt 30 päeva enne planeeritavat ehitamist, teede, kraavide ja trasside rajamist ning muid mulla- ja kaevetöid taotlus, kus on märgitud:
 - 3.11.1. Taotluse esitaja nimi, kontaktandmed või esindaja andmed ning teatise esitamise kuupäev;
 - 3.11.2. Arheoloogilise leiukoha registri number ja nimi;
 - 3.11.3. Tööde tegemise asukoht (aadress);
 - 3.11.4. Taotluse esitamise eesmärk, sealhulgas kavandatava töö kirjeldus ja vajaduse korral täpsustavad joonised, ehitusprojekt või muu lisateave (nt viide ehitusregistrisse laetud dokumentidele);
 - 3.11.5. Töö eelduslik alustamise kuupäev ja kavandatav lõpetamisaeg.

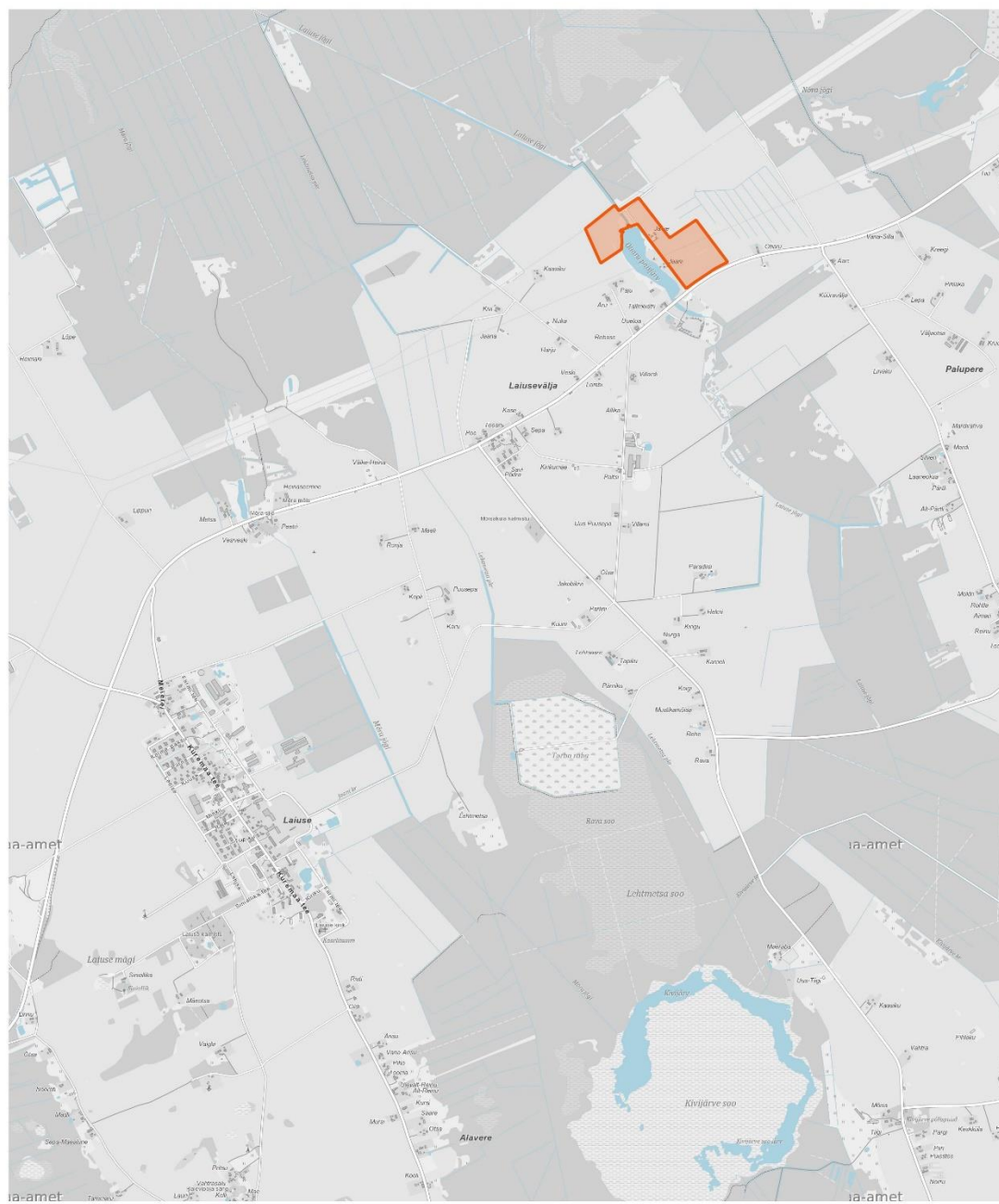
(Allkirjastatud digitaalselt)
Marilin Mihkelson
Peadirektor

Liivi Varul, kaitsekorralduse spetsialist, liivi.varul@muinsuskaitseamet.ee, +37253026912

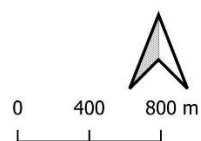
Lisa 1. Arheoloogilise leiukoha asukoht, piir ja koordinaadid.

Lisa 1
Muinsuskaitseameti peadirektori 2025. a käskkirja nr 1-1/1
„Arheoloogilise leiukoha määramine“ juurde

Kaart 1. Arheoloogilise leiukoha asukoht.

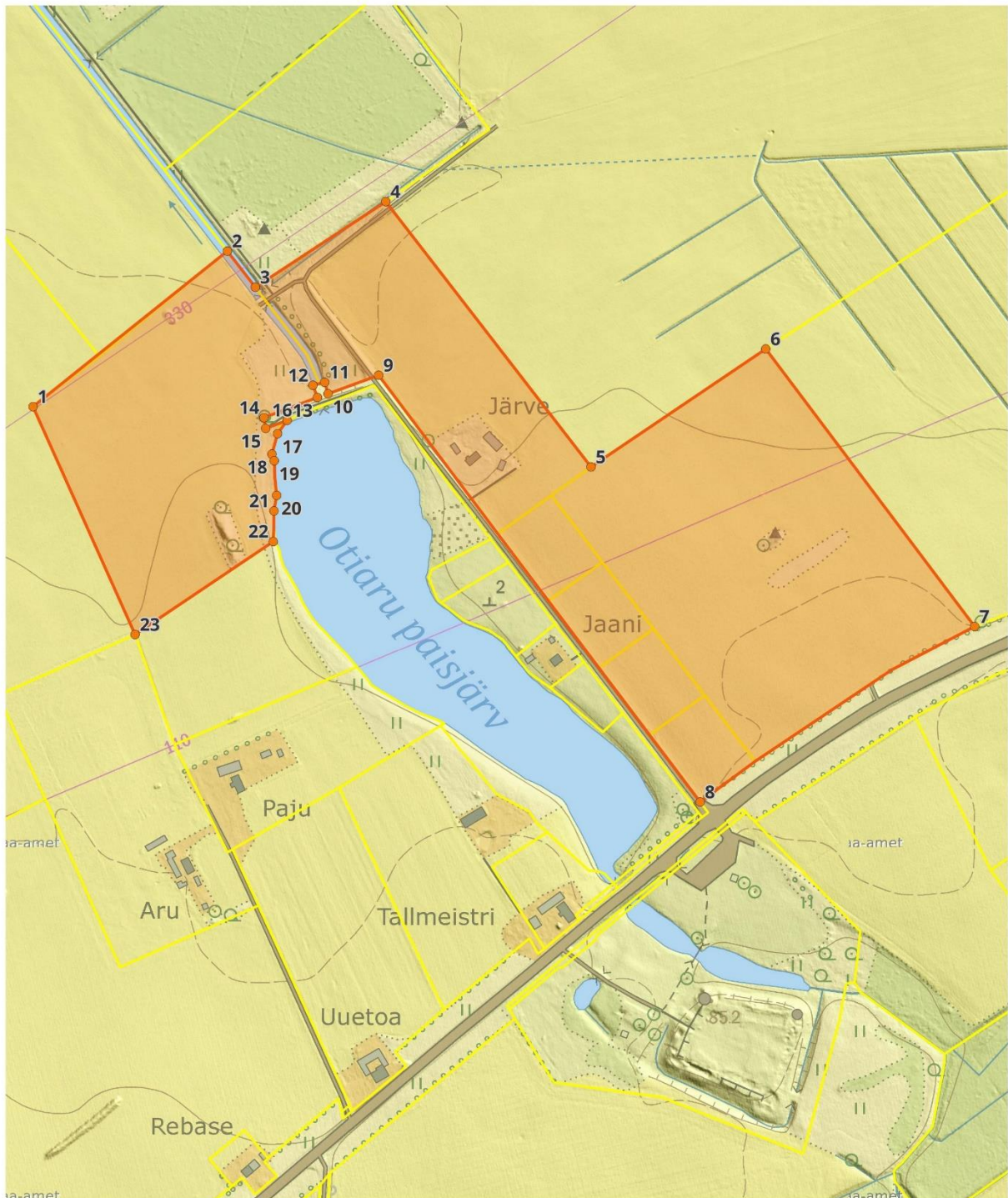

 Mälestis

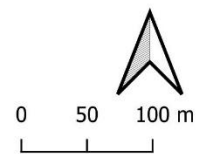

Muinsuskaitseamet: 31.10.2024
Aluskaart: Maa-amet 2024

Kaart 2. Arheoloogilise leiukoha piir.

- Mälestise nurgapunkt
- Mälestis
- KÜ 2024

Muinsuskaitseamet: 31.10.2024
Aluskaart: Maa-amet 2024

Tabel 1. Arheoloogilise leiukoha piiri koordinaadid.

Nr	X	Y
1	6522538,98	646352,92
2	6522681,35	646530,54
3	6522648,29	646556,16
4	6522726,65	646675,34
5	6522483,76	646862,95
6	6522591,79	647022,7
7	6522337,69	647213,6
8	6522177,1	646962,72
9	6522567,7	646668,83
10	6522550,72	646622,6
11	6522561,3	646619,52
12	6522558,49	646608,78
13	6522547,37	646612,89
14	6522528,94	646564,04
15	6522519,14	646565,6
16	6522526,39	646585,25
17	6522514,25	646576,43
18	6522495,48	646571,32
19	6522489,48	646573,44
20	6522457,75	646575,64
21	6522443,51	646573,17
22	6522415,42	646572,41
23	6522330,39	646446,21